

Pál Tibor

MÁRCIUS 15-E SOKARCÚSÁGA

The Multifaceted Nature of 15th March

Az elmúlt mintegy másfél évszázad alatt március 15-e, a sokarcú nemzeti ünnep meglehetősen hányatott sorsot ért meg. Üzenete több rendszernek is kellemetlen volt, s emiatt többször is megpróbálták átértékelni vagy elsikkasztani. Történt ez először a dualizmus korában, amikor is a hatalom március 15-e helyett április 11-éből csinált ünnepet. Habár először a Horthy-rendszer tette hivatalos ünneppé március 15-ét, sietett is kiaknázni a neki megfelelő tartalmat. A II. világháború után a szocialista-kommunista rendszerek értékelték át, sőt odáig mentek, hogy más kommunista ünnepekkel olvasztották egybe. Egy időre még meg is szüntették mint ünnepet. E rendszerben csak 1956 jelentett kivételt, amikor úgy tűnt, hogy 1848 március 15-e üzenete be fog teljesedni, de a történelem más irányba terelte az eseményeket. Az 1990-es rendszerváltás idején visszakapta ünnepi státusát, de napjainkban is van még mit megvalósítani 1848. március 15-e üzenetéből.

Kulcsszavak : március 15-e, 1848, márciusi ifjak, forradalom, szabadságharc.

Amikor 1848. március 15-én, reggel fél kilenc körül egy csoport fiatalember Pest belvárosában, a *Pilvax* kávéházból, Petőfi Sándor vezetésével elindult „történelmet csinálni”, mindazok közül, akikkel találkozott, s akik látták őket, talán senki sem sejtette, hogy milyen nagy tette szánták el magukat. Márciusi Ifjak névvel illette őket az utókor. Céljuk nem más volt, mint hogy érvényt szerezzenek a reformkorban (1825–1848) több évtizedig érlelődő, Magyarország polgári átalakulására irányuló eszméknek. Európa-szerte bontogatták szárnyaikat a forradalmak, s ők is elérkezettnek látták az időt. Miután hivatalosan is leadták tizenkét pontos követelésüket, tovább indultak Pestről Budára. Mire délután odaértek, a kezdetben formálódott kis csoportot – a korabeli becslés szerint – mintegy 20 000 ember kísérte. A vértelen forradalom ezzel lezajlott. *Táncsics Mihálynak*, az „elnyomottak” képviselőjének, budai börtönéből való szabadulásakor volt mit látnia, ujjongó tömeg, a forradalmat véghez vivők köszöntötték. Magyarország polgári átalakulása felgyorsult, a folyamat megállíthatatlanná vált még az uralkodóház számára is. A kezdetben jóindulatot mutató uralkodó, V. Ferdinánd – akit sokszor udvari körökben is kigúnyoltak – 1848. április 11-én szentesítette a magyar országgyűlés által még márciusban meghozott törvényeket, amelyek a történelemben „áprilisi törvények” néven vonultak be.

Nem sokkal később, a történelem folyamán először fővárossá előlépő Pest közönsége az első magyar felelős kormány tagjait – gróf Batthyány Lajos vezetésével – köszönthette körében. Az újonnan kinevezett kormány nagyon nehéz helyzetben volt, mert az áprilisi törvények ellenére nem volt pénze. S ami a legfontosabb: ilyen helyzetben hadsereggel sem rendelkezett. Az első felbuzdulások ellenére az ország egyes vidékein hamarosan lázadásokra került sor – többek között a Délvidéken elsők –, de az európai forradalmak is sorjában veszték el a felocsúdó konzervatív és reakciós erők támadásai következtében. A mindjobban előtérbe kerülő pénzügyminiszternek, Kossuth Lajosnak nem maradt más választása, mint hogy napról napra a külső és a belső veszélyre figyelmeztesse a nemzetet, pedig ez nem egy pénzügyminiszter dolga. Ezzel egy időben mindinkább sürgette az önvédelmi harcra való felkészülést a szabadság és a polgári átalakulás eszméi védelmének érdekében. Az első népképviseleti alapon összeülő országgyűlés 1848 júliusában elfogadta javaslatát, és megszavazta a pénzt (42 millió forintot), valamint a katonákat (200 000 újonc toborzását). Ekkor kezdett a forradalom szabadságharcá válni. Június közepén a Tarcal-hegy lankáin (a mai Fruška gora) már az első komoly összecsapásra is sor került, így 1848 szeptemberében már megindult a szabadságharc és a polgárháború. A vértelen forradalomból egy évig tartó véres szabadságharc lett, amely a többszörös túlerővel szemben 1849-ben elbukott.

Sokszor felvetődött már, és napjainkban is felvetődik március 15-e a sokarcú nemzeti ünnep értelme, illetve koronkénti értelmezésének kérdése. Alapeszméje pedig a szabadságért való küzdelmet jelenti. Ennek ellenére több rendszer is megpróbálta elsikkasztani és kisajátítani, átértelmezni és lefokozni. Habár a magyarság az elbukott forradalom és szabadságharc szimbólumaként élte meg a dátumot, és ünnepként emlékezett meg róla, az aktuális államhatalmak ennek sokáig ellenálltak. A magyar nemzet hivatalosan 1860-ban választotta ünnepévé, akkor, amikor a Habsburg-dinasztia hatalma ingadozni kezdett. A forradalom óta ez volt az első tömeges felvonulás és megemlékezés a „nagy napokra”, amelynek egy halálos áldozata is volt, a joghallgató Forinyák Géza. A kiegyezés (1867) által létrejött új államalakulat hatalmi képviselőinek március 15-e tartalma továbbra is sok vonatkozásában kényelmetlen volt. Arra törekedtek, hogy minél jobban mellőzzék ünnepi jellegét. Azonban a hatalom akarata ellenére, éppen a kiegyezés után hatolt március 15-e mind mélyebben a köztudatba, immár nem hivatalos nemzeti ünnepé lépe elő. A hálás nemzet a XIX. század vége felé mind több emlékművet állított a forradalom nagyjainak, s ezek természetszerűleg jelentették a megemlékezések színhelyeit. Emellett a magyar városok díszpolgárukká avattak sok emigrációban élő forradalmi vezetőt, eltekintve a forradalmat leverő Ferenc József császár-király haragjától.

Az évfordulók rendszerint kiemelt jelentőséget és okot adnak egy adott eseményről való megemlékezéshez. Így történhetett meg, hogy március 15-e

állami ünneppé való minősítésének gondolata épp 1897-ben, a közelgő ötvenedik évforduló alkalmával merült fel. A Parlamentben ezt a javaslatot először a néhai kormányzó fia, Kossuth Ferenc tette meg. A hatalomnak ez nem kis kényelmetlenséget okozott, de meg volt rá a válaszuk, hogyan sikkasszák el az ünnepet: a magyar országgyűlés valóban ünnepet csinált, de nem március 15-éből, hanem április 11-éből, az 1848-as törvények kihirdetésének napjából. Mindenki jól járt: a király is, meg a nép is.

Újabb évfordulónak kellett következnie, mégpedig a nyolcvanadiknak – miközben egy vesztes világháború folytán az ország is széthullott –, hogy március 15-éből állami ünnep váljon. Ez 1927 novemberében történt meg (31. törvény-cikkely). Az akkori rendszer forradalomellenessége ellenére ünneppé avatta a napot, ugyanakkor igyekezett 1848 számára megfelelő tartalmait kiaknázni. Ez, a forradalom és az ellenforradalom kiegyenlítése volt 1848. március 15-e első átértelmezése.

A második világháború utáni időszakban a totalitárius és erőszakos átértelmezésnek volt kitéve nemzeti ünnepünk. Így 1951-ben, a Minisztertanács rendeletével megszűnt munkaszüneti nappá lenni. Hivatalosan csak az iskolákban ünnepelték meg. 1956 bizonyította, hogy a Horthy- és a Rákosi-rendszerek átértékelési törekvései eredménytelenek voltak. Március 15-e ünneplése akkorra már hagyománnyá vált, s „alulról” építkezve, a legújabb korig a nemzeti szabadság és demokratizálódás eszméjét hordozta magában.

A Kádár-kormány tovább sikkasztotta és lefokozta az ünnepet. A XX. század 70-es éveitől kezdve a hatalom – a különféle ellenzéki és alternatív megnyilvánulások ellenében – oda süllyedt, hogy március 21-ével (a Tanácsköztársaság kikiáltásának napja) és április 4-ével (Magyarország szovjetek általi felszabadításának napja) összemosva *forradalmi ifjúsági napokká* tette meg. Nyilvánvaló, hogy Kossuth Lajos, Kun Béla és Malinovszkij marsall mennyire nem tartozott össze, s nem állítható egymás mellé, ki mennyit tett a magyar szabadságért.

A helyzet a XX. század 80-as éveinek vége felé kezdett változni, amikor az Európában lezajló és egyéb belső átalakulási folyamatok hatására a magyar kormány 1988-ban újból munkaszüneti nappá és állami ünneppé tette március 15-ét. 1990-ben a rendszerváltás napjaiban talán úgy tűnt, hogy március 15-e, a forradalom és a szabadságharc napja, megvalósította történelmi üzenetét. Ennek ellenére, annyi év után is van nemzeti ünnepünk békés megünneplésének kellemetlen mellékjelentése, hiszen Batthyány, Kossuth, Deák és Eötvös, valamint a szabadságharc bajvívói nem a megosztott Magyarországért harcoltak 1848-ban.

IRODALOM

- Kosáry Domokos, *Újjáépítés és polgárosodás 1711–1867*, Budapest, 1990
- Kovács Endre (főszerkesztő), *Magyarország története 1848–1890*, Magyarország története tíz kötetben, VI/1,2, Budapest, 1978
- Szentpéteri József (főszerkesztő), *Magyar Kódex 4. Reformkor és kiegyezés művelődéstörténete 1790–1867*, Budapest, 2000
- Gerő András, *Elsőprő kisebbség. Népképviselő a Monarchia Magyarországon*, Budapest, 1988
- Fónagy Zoltán, *Modernizáció és polgárosodás 1849–1914*, Budapest, 2001
- Sára János, *A Habsburgok és Magyarország 950–1918*, Budapest, 2000
- Gyáni Gábor–Kövér György, *Magyarország társadalomtörténete. A reformkortól a második világháborúig*, Budapest, 1998
- Hanák Péter, *Ungarn in der Donau-Monarchie*, Wien–München–Budapest, 1984

THE MULTIFACETED NATURE OF 15TH MARCH

During the past about hundred and fifty years 15th March, the multifaceted national holiday, has had a rather turbulent fate. The message it carries has been unpalatable to many regimes and therefore they tried to re-evaluate or diminish its content. This happened first at the time of the Dual Monarchy when the authorities attempted to reassess its value and instead of it decided on 11th April to be a holiday. It was the Horthy-regime that first declared 15th March an official national holiday, and it also hastened to make the best of its content as it suited the regime's needs. After World War II, it was the socialist and communist regimes that reassessed the importance of this event, and even went to the extreme of merging this day with other communist holidays. There was a time when 15th March was wiped out as a holiday. The only exception during the communist era was 1956 when it seemed that the message that 15th March 1848 carried might come true, but history took a different course. In 1990, with the change of the regime, the status of 15th March as a holiday was restored, but even today much of the message that it carries has still remained to be realized.

Keywords: 15th March, 1848, the youth of March, revolution, War of Independence